

DLHOROČNÝ „TAKMER“ HLAVNÝ ŽUPAN EDUARD KAPY (1817 – 1886)¹

Patrik DERFIŇÁK

Abstract: *Longlife „nearly“ main district administrator Eduard Kapy (1817 – 1886).* Many of the personalities who played an important role in the political life of Hungary during the second half of the 19th century fell into oblivion recently. One to mention is Eduard Kapy, a lawyer and a high-ranking official. His political career peaked in 1849 – 1867 when, as a loyal supporter of the emperor and the Viennese court, held virtually the highest posts in the district administration. For almost twenty years, he had been entrusted with the management of the various Hungarian districts, however, he never was the main administrator. From 1867 and the Austro-Hungarian compromise his involvement, like many other Vienna-based politicians, is suddenly over. He retired and died forgotten on a small farm, the last remnant of the once vast property of the Kapy family in Šariš.

Key words: Eduard Kapy. Hungary. Politics. 19th century.

Sledovanie osudov osobností, ktoré sa v rôznych obdobiach či už v rámci konkrétneho regiónu, alebo tiež v širšom meradle zapísali do histórie, sa v súčasnosti teší stále väčšej pozornosti. Ich pôsobenie pritom spravidla nebolo bez ťažkostí a ich životné osudy často viac či menej odrážajú politický, hospodársky či kultúrny vývoj priestoru, kde pôsobili. Niektorým z nich sa podarilo získať mimoriadny úspech rýchlo, akoby bez väčších ťažkostí. Iní museli na svoju príležitosť čakať celé roky a napriek tomu sa im ten vytúžený posledný krok často ani nepodarilo urobiť. Do tejto druhej skupiny možno zaradiť aj Eduarda Dionýza Jozefa Kapyho, dnes už takmer úplne zabudnutú osobnosť pochádzajúcu zo Šariša. Narodil sa 9. októbra 1817 v Tulčíku, obci, ktorá už od stredoveku tvorila súčasť hradného panstva Kapušany.² Tento pomerne rozsiahly majetok získali jeho predkovia začiatkom 15. storočia do vlastníctva od cisára Žigmunda Luxemburského. Andrej Kapy zastávajúci okrem iných aj dôležitú funkciu pri správe soľnej komory (Comes lucri Camerae), dostal od cisára tiež povolenie na obnovu hradu v Kapušanoch (dnes Kapušany, okr. Prešov).³

- 1 Text vznikol ako súčasť riešenia vedeckého projektu APVV 15-0036 *Východné Slovensko v 19. a 20. storočí vo vzťahu centra a periferie*.
- 2 Napriek tomu, že v tomto prípade ide o zaujímavú osobnosť, podobne ako viacerí príslušníci tejto rodiny sa nedostal do monografie venovanej dejinám tejto obce. Vo všeobecnosti sa konštatuje, že Kapyovcom patrili na prelome 18. a 19. storočia oba miestne kaštiele, pričom samotný Tulčík patrilo k väčším šarišským obciam. Bližšie: ULIČNÝ, Ferdinand – MICHNOVIČ, Imrich. *Dejiny obce Tulčík*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 1998, s. 31.
- 3 SLIVKA, Michal – VALLAŠEK, Adrián. *Hrady a hrádky na východnom Slovensku*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1991, s. 137. Pôvodne bol Andrej „de Koka“ – Kapy budínskym mešťanom, ktorý sa vďaka príbuzenským vzťahom i priazni panovníka dostal do šľachtického stavu a získal aj šarišské majetky.

V nasledujúcich storočiach si príslušníci tohto rodu nielen udržali toto panstvo, ale postupne sa usadili aj v ďalších častiach habsburskej monarchie. Vytvorili pritom hneď niekoľko samostatných, viac či menej úspešných rodových línií.⁴

Eduard Kapy pochádzal z najstaršej šarišskej vetvy tohto rodu. Napriek tomu, že i v priebehu 19. storočia sa Kapyovci na Šariši stále hrdo hlásili k starobylej šľachte, tunajšie majetky rodiny boli už silne zadlžené a ich príjmy obmedzené. Dôvodom komplikovanej ekonomickej situácie boli jednak staršie, dlhodobé súdne spory o pozemky, nevýhodné pôžičky či nákladný životný štýl. Stav rodinných financií však tiež výrazne poznamenala zložitá hospodárska situácia v monarchii, strata obchodných stykov s niekdajším územím Poľska a v konečnom dôsledku tiež meniace sa podmienky hospodárenia na pôde. Podobne ako členovia viacerých iných miestnych rodín,⁵ aj jednotliví Kapyovci preto v závere 18. a prvej polovici 19. storočia hľadali uplatnenie predovšetkým v rôznych oblastiach miestnej či štátnej správy.⁶ Už Eduardov otec Štefan Kapy zastával viaceré dôležité funkcie v rámci správy Šarišskej stolice. Evidujeme ho nielen ako podslúžneho či hlavného slúžneho, ale tiež ako hlavného notára či podžupana. V rokoch 1850 – 1854 bol už hlavným slúžnym dolnotoryského obvodu, neskôr dokonca stál aj na čele Zemplínskej stolice. Eduardova matka Amália Bánó pochádzala z rozvetvenej a pomerne zámožnej rodiny, ktorej majetky a sídla sa nachádzali nielen na Šariši, ale tiež vo viacerých okolitých stolicích.

Eduard Kapy zvolil podobne ako jeho otec dráhu úradníka v stoličnej, resp. štátnej správe. Najlepšou prípravou na toto povolanie i vzdelaním pre mladého muža zo starobylej, váženej šľachtickej rodiny bolo už tradične štúdium práva.⁷ On sám navštevoval postupne stredné školy v Levoči, Miskolci, Sátoraljaujhely a nakoniec právnickú akadémiu v Košiciach. Advokátsku skúšku sa mu podarilo úspešne zložiť v roku 1838. O jeho aktivitách v nasledujúcich rokoch nevieme veľa. Isté je, že cestoval a navštívil viacero krajín v západnej Európe. Príležitostne sa tiež venoval novinárskej činnosti. V tom čase vznikol, aj keď dlho bol iba v rukopise, napríklad rozsiahlejší súbor textov o jeho ceste po západnej Európe. Oveľa neskôr, v roku 1865, ho vydal v Pešti pod názvom *Német, francia és olaszországi utazásom naplója 1841. évbén*.⁸ Z viacerých publicistických článkov uverejnených v prvej polovici 40. rokov 19. storočia možno spomenúť napríklad rozsiahlu reakciu na kritiku stoličnej správy, ktorú uverejnil v proreformne orientovaných novinách Pesti Hirlap. Už tu sa

4 NAGY, Iván. *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*. 6. kötet. Pest : Kiadja Ráth Mór, 1860, s. 76-82.

5 Do mimoriadne zložitej finančnej situácie sa tak na území Šarišskej stolice dostali napríklad príslušníci kedysi majetných rodín Berzeviczy, Szirmay, Dessewffy a ďalší.

6 Členov rodiny nachádzame od 17. storočia nielen v armáde či stoličnej správe, ale aj medzi vzdelancami. Gabriel Kapy (1658 – 1728) sa ako jezuita stal rektorom univerzity v Trnave, František Kapy pôsobil začiatkom 18. storočia ako učiteľ na univerzite v Košiciach.

7 Štúdiu práva sa venoval aj Eduardov mladší brat Imrich Kapy (*1834). Nedokončil ho a po pôsobení v armáde sa zamestnal najprv ako úradník pri železnici, následne zastával viaceré vysoké funkcie v bankovníctve. Známym sa stal aj ako autor viacerých divadelných hier.

8 KAPY, Ede. *Német, francia és olaszországi utazásom naplója 1841. évbén*. Pest, 1865.

výrazne prejavili jeho konzervatívne postoje. So solídnu znalosťou reálnej situácie bránil pozície najmä slúžnych, ako do veľkej miery rozhodujúceho článku miestnej správy. Horlivo obhajoval ich neľahkú prácu v období, keď sa vo verejnosti stále nástojčivejšie volalo po výraznejších reformných krokoch.⁹

Napriek tomu, že samotný Eduard Kapy patril napriek istému obdobiu hľadania sa k nádejným mladým príslušníkom tohto rodu, ten v tom čase v priestore Šariš prežíval mimoriadne komplikované obdobie. Pod tlakom stále výraznejších existenčných starostí, keďže Kapyovci ako vlastníci Tulčíka, Nemcoviec či Vagaša,¹⁰ ale i ďalších obcí neboli vždy dobrými hospodármi. Niektorí členovia tohto rodu sa stali známymi pre niektoré povahové zvláštnosti, existuje o tom v zachovaných prameňoch viacero informácií. Jednou z posledných, ktorá ponúka nezvyčajný pohľad na správanie posledných Kapyovcov je netradičný zámer Františka Kapyho oženiť sa vo vysokom veku. V roku 1840 si kvôli tomu podal aj inzerát, ktorý sa rozšíril predovšetkým do priestoru dnešného východného Slovenska. Ako výber z toho podstatného ponúkame: „*Podľa levočského kalendára mám už 70 rokov, no ja sám sa cítim na 25 rokov. Tá, ktorá sa chce za mňa vydať, nesmie byť staršia ako 16 – 20 rokov. Musí mať pekné zuby a nepoškornenú povesť. Nesmie nosiť náhrdelníky, náušnice ani prstene či podobné hlúposti. Nezniesiem, aby nosila papuče, šatky na hlave, stužky, falošné vlasy ani šaty si nesmie dávať šiť podľa poslednej módy. Nosiť môže to, čo iné nosia. Nesmie pliesť, pretože táto nová hra je nezmysel na vyplnenie času. Hudbou sa iba v tom prípade môže zaoberať, ak svoju hru dovedla na umeleckú úroveň. Na mojich cestách ma všade musí nasledovať, pretože tak cítim, že pre muža je to hanba, ak on sa kade tade potuluje a chodí po krčmách, kým jeho žena sa doma nudí. V deň sobáša dostane 30 000 zlatých, z ktorých úroky môže podľa vlastnej úvahy utrátiť, pretože niet škaredšej vlastnosti ako lakomstvo. Tancovať nikdy nesmie, pretože nechcem vidieť svoju manželku poskakovať ako blázna.*“¹¹

Táto na tú dobu veľmi zvláštna ponuka, dokumentujúca v prvom rade osobitú povahu zadávateľa, pritiahla pozornosť väčšieho množstva mladých žien. Niektoré možno zaujala otvorenosť a šarm muža, ktorý bol v tom čase všeobecne známy ako vzdelaný a súčasne zábavný spoločník. Iné možno navadila naozaj veľkorysá finančná motivácia, vyplatená v deň sobáša. V tomto období išlo o veľkú sumu, ktorá postačovala napríklad na založenie súkromnej banky. I samotné úroky z tejto sumy predstavovali príjem porovnateľný s platom vysokého štátneho úradníka. K svadbe nakoniec došlo, no manželstvo napriek zaujímavému začiatku nebolo šťastné a po krátkej dobe došlo k rozchodu manželov. O tom, že podobné správanie malo katastrofálny dopad na rodinné financie nemožno pochybovať.

V 40. rokoch 19. storočia došlo k viacerým významným udalostiam, ktoré v konečnom dôsledku zásadným spôsobom zmenili život samotných Kapyovcov i obyvateľov obcí, ktoré patrili k ich pôvodným majetkom. Tou prvou, ktorá sa uskutočnila v roku 1843, bola zmena majiteľov veľkej časti bývalého kapušianskeho panstva.

9 KAPY, Eduárd. Sárosbol. In *Nemzeti Ujság*, 36, 1841, č. 101, s. 403.

10 Dnes obec Šarišská Poruba, okres Prešov.

11 Úryvky pôvodného text uverejnili v závere 19. storočia už ako kuriozitu viaceré periodiká na východe Slovenska, okrem iného napríklad prešovské *Eperjesi Lapok*. Bližšie: DERFIŇÁK, Patrik. Prijali by ste takúto ponuku na sobáš? In *Prešovský večerník*, roč. 23, 2012, č. 5386, s. 11.

V tom roku totiž Štefan Kapy, otec Eduarda Kapyho, dal svoje majetky v Tulčíku, Fulianke, Tálke (dnes súčasť Nemcoviec) a Lipníku (dnes časť Šarišskej Poruby) do zálohu Antonovi Ghillánymu na 32 rokov.¹² Tieto majetky mali byť zárukou za poskytnutú pôžičku. Keďže Kapyovci peniaze, ktoré použili jednak na splatenie časti starých dlhov, jednak na pokrytie životných potrieb nakoniec nevrátili, stali sa po uplynutí tejto lehoty vlastníkami rozsiahleho majetkového komplexu Ghillányovci.¹³

Eduard Kapy ako právnik a publicista nepôsobil dlho. Zložitá materiálna situácia rodiny ho nútila hľadať si vhodné zamestnanie. Vcelku logické preto bolo, že svoje služby vzápätí ponúkol vedeniu Šarišskej stolice. V roku 1844 ho tak prvýkrát evidujeme v pozícii stoličného podnotára. O dva roky neskôr bol už hlavným slúžnym dôležitého dolnotoryského obvodu.¹⁴ Angažoval sa však nielen v miestnom meradle. Výrazne širšími možnosťami uplatnenia ho stále viac lákala celouhorská politická scéna. Vďaka aktívnemu vystupovaniu i širokým znalostiam sa pri poslednom zasadnutí krajinárskeho snemu zaradil nielen k výrazným, ale dokonca vedúcim predstaviteľom konzervatívnej politickej línie. Uhorské konzervatívne hnutie sa podobne ako jeho liberálna opozícia rýchlejšie rozvíjalo od polovice 30. rokov 19. storočia. Do začiatku 40. rokov nevytvorili jeho príslušníci samostatný program, vystupovali v prvom rade ako podporovatelia viedenského dvora, proti reformnému hnutiu i aktivitám jednotlivých národností hlásiacich sa o svoje práva v rámci Uhorska. Až pod tlakom politického a spoločenského vývoja začiatkom 40. rokov prijali myšlienku postupného prijímania pomalých reformných krokov.¹⁵

Hnutie sa rozdelilo do dvoch hlavných prúdov, pričom okrem starokonzervatívcov, ktorí stále odmietali zásadnejšie reformy, sa stále viac do popredia dostávali mladokonzervatívci. Do tejto skupiny, ktorá sa od roku 1846, keď došlo k vypracovaniu samostatného programu začala oficiálne nazývať konzervatívnu stranou, sa zaradil aj Eduard Kapy. Ciele a požiadavky obsiahnuté v programe bolo možné rozdeliť do viacerých oblastí. V politickej rovine bol spočiatku iba málo konkrétny. Celkovo vychádzal zo stavovskej nezávislosti Uhorska na ostatných častiach monarchie. Nepožadoval často diskutované zdanenie šľachty, keď hovoril iba o „účelnej úprave šľachtických statkov“. Rovnako opatrne sa program vyjadroval k otázke poddanstva, keď presadzoval „úpravu a uľahčenie poddaným“.¹⁶ Podstatne kon-

-
- 12 Štátny archív (ŠA) Prešov. Fond Rodina Ghillány (1263) 1591 – 1926. ič. č. 62. kr. 20. *Majetkové písomnosti členov rodiny*.
 - 13 Ghillányovci, resp. zemianska vetva tohto rodu spravovali tieto majetky až do polovice 20. storočia. V rámci Šarišskej stolice však pôsobila aj druhá barónska vetva Ghillányovcov, ktorých sídlom bol kaštieľ vo Fričovciach. Bližšie DERFIŇÁK, Patrik. Barón Imrich Ghillány, šarišský župan v rokoch 1904 – 1905. In *Annales historici Presovienses*, roč. 14, 2014, č. 1, s. 72-105.
 - 14 NAGY, Iván. *Magyarország családdai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*. 6. kötet. Pest : Kiadja Ráth Mór, 1860, s. 81.
 - 15 Tu je napríklad veľmi významná a v súčasnosti stále nie celkom docenená úloha grófa Aurela Dessewffyho (1808 – 1842), ako jedného z hlavných ideových tvorcov politickej línie tejto strany, spisovateľa, člena korešpondenta Uhorskej akadémie vied a zakladajúceho člena Kisfaludyho spoločnosti.
 - 16 CHROMEKOVÁ, Valéria. *Politické strany Uhorska*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1979, s. 26.

krétnější boli jeho autori v záležitostiach trestného a väzenského práva, pokrývania peňažných potrieb štátu či úpravy stoličnej samosprávy. Ambicióznou časťou mala byť mimoriadne potrebná vnútorná reorganizácia slobodných kráľovských miest a ich volebné právo na sneme, zlepšenie podmienok na získanie lacných dlhodobých úverov i modernizácia bankových zákonov.¹⁷

Vo voľbách do uhorského snemu Eduarda Kapyho zvolili za poslanca v prešovskom obvode 20. júna 1848. Jeho konzervatívne postoje sa vzápätí prejavili aj v skutočnosti, že sa na rozdiel od prevažnej väčšiny mladých Šarišanov z „lepších“ rodín nepripojil k revolúcii rokov 1848/1849 a zostal neochvejne na strane cisára. Tento jeho postoj mu nepriniesol veľa priateľov a sympatizantov medzi vrstovníkmi, ani v regióne, kde sa narodil a vyrastal. Predstavitelia konzervatívnej strany sa prostredníctvom viacerých memoránd i vlastnou aktivitou usilovali pôsobiť na pomery v Uhorsku počas povstania i po jeho potlačení. Samotný Eduard Kapy na svoj poslanecký mandát v podstate rezignoval. Na zasadnutiach uhorského snemu koncom februára a v marci roku 1849 sa neprihlásil a nepredložil ani hodnoverné ospravedlnenie svojej neúčasti. I preto sa jeho postoj považoval podľa schválených zásad za vzdanie sa mandátu. Jeho prípad však zďaleka nebol ojedinelý, v podobnej situácii sa nachádzalo celkovo 60 poslancov.¹⁸ Návrhy, ktoré predkladali konzervatívni politici na územnosprávnú reorganizáciu Uhorska, vychádzajúce z centralistickej koncepcie monarchie, menovanie kráľovských komisárov na čelá stolíc či úprava volebného systému podľa rakúskeho vzoru, to boli iba niektoré z tých, ktoré však po porážke revolúcie stratili na aktuálnosti. Prispelo k tomu aj to, že v nových iba postupne sa upravujúcich pomeroch sa predbežne skončil politický zápas medzi liberálnymi a konzervatívnymi politikmi. V službách viedenského dvora pri konsolidácii pomerov v Uhorsku nakoniec zostali takmer výhradne predstavitelia mladokonzervatívneho prúdu, ktorí našli výhodné uplatnenie na rôznych úrovniach štátnej a miestnej správy.¹⁹

Eduard Kapy sa po definitívnej porážke povstania, a v stále komplikovanejšej majetkovej situácii rodiny, rozhodol neašpirovať na významnejšie miesto v správe rodnej Šarišskej stolice. Vzhľadom na jeho postoje v druhej polovici 40. rokov i počas obdobia revolúcie bolo celkom prirodzené, že pri postupnej likvidácii povstania a obnove kontroly nad územím Uhorska ho predstavitelia cisárskej administratívy postupne a stále vo väčšej miere poverovali viacerými dôležitými úlohami. Keď napríklad 25. júla 1849 obsadili Eger ruské vojenské jednotky, rozhodovalo sa tu

-
- 17 Práve snaha presadzovať niektoré požiadavky, ktoré boli veľmi blízke aj liberálnym politikom, viedli do istej miery k zblížovaniu mladokonzervatívcov a liberálov. Po vypuknutí revolúcie v roku 1848 sa však všetky konzervatívne prúdy jednoznačne postavili za podporu viedenského dvora.
- 18 ÁRVA, Ferenc – RÓZSA, György Gyula. Az 1848 – 1849-és forradalom és szabadságharc dokumentumai a Borsod – Abaúj – Zemplén Megyei Levéltárban. In *Acta Archivistica* 4. Miskolc : Borsod – Abaúj – Zemplén Megyei Levéltár, 1998, s. 136.
- 19 Liberálni uhorskí politici skončili po porážke povstania vo väzení, v emigrácii či niektorých prípadoch na popravisku. Ani viedenský dvor podporujúci predstavitelia starokonzervatívneho prúdu nenachádzali po roku 1849 uplatnenie a vo väčšine prípadov zvolili odchod do ústrania a pasivity.

o novom kráľovskom miestodržiteľovi. Ten mal v rámci vojenského obvodu pozostávajúceho z pôvodných stolíc Borsod, Heves a Külső Szolnok v prvom rade obnoviť poriadok. Spočiatku bol touto náročnou úlohou poverený gróf Štefan Szirmay. S jeho pôsobením však cisársko-kráľovský miestodržiteľ barón Karol Geringer nebol spokojný. I preto už 29. júla 1849 pricestoval do Egeru Eduard Kapy. Ako nový kráľovský poverenec sa usadil v tamojšom biskupskom paláci. Spočiatku však disponoval iba obmedzenými právomocami. V prvom období sa tak jeho hlavnou úlohou stalo obnovenie a udržiavanie poriadku v rámci civilnej správy. Plukovník Köllő, vojenský veliteľ tohto obvodu, ho 24. augusta 1849 oslovil, aby do čela jednotlivých pôvodných stolíc pripravil vhodné osoby na vymenovanie nového správneho aparátu. Od začiatku septembra, keď dostal aj oficiálne poverenie, postupne ustanovoval jednotlivých slúžnych a ďalších úradníkov na rôznych stupňoch miestnej správy. I napriek rôznym ťažkostiam a pasívnemu postoju väčšiny kvalifikovaných a skúsených úradníkov z predrevolučného obdobia, vďaka značnému úsiliu Eduarda Kapyho mohli už od 7. septembra 1849 začať pracovať noví slúžni.

Ako miestodržiteľ zastupujúci a vykonávajúci povinnosti pôvodných županov tak spravoval nielen Boršodskú, Hevešskú stolicu a stolicu Külső-Szolnok, spojené v egerskom vojenskom obvode, ale tiež „cisársku“ stolicu Szolnok. Oficiálne poverenia dostával nielen od baróna Geringera, ako cisársko-kráľovského miestodržiteľa, ale tiež od generála Haynaua,²⁰ ktorý ho aspoň dočasne poveril tiež úlohami hlavného župana egerského obvodu. Tento úrad však napriek viacerým úspechom zastával krátko, od 9. októbra 1849 do 21. januára 1850.²¹

O tom, aké úlohy mal na starosti sa zachovalo viacero záznamov. Okrem konštituovania novej správy lojálnej cisárskemu dvoru to bola napríklad otázka riešenia, resp. likvidácie dôsledkov nepokojov po zrušení bankoviek vydávaných revolučnou vládou, tzv. „košútoviek“. Zabezpečoval tiež pokojný priebeh núteného odovzdávania zbraní obyvateľstvom. Súčasťou jeho aktivít sa stalo úsilie čo najskôr vymazať u verejnosti akékoľvek spomienky na povstanie. Okrem iného Eduard Kapy v osobitnom prípise uviedol, že: „*nosenie pier za klobúkom, oblekov národnej gardy a trojfarebných stúh sa pod ťarchou prísnych trestov zakazuje...*“²²

Jeho povinnosti ako „povereného“ hlavného župana civilnej správy egerského vojenského obvodu sa skončili už koncom januára 1850, keď z neho opäť vyčlenili stolice Heveš a Külső-Szolnok. Jeho postavenie bolo do veľkej miery špecifické. I keď spravoval stále menšiu oblasť, patrilo medzi verných a spoľahlivých úradníkov, ktorých v tom čase nebol dostatok. Ešte 1. augusta bol menovaný za hlavného župana v Egeri. Zdá sa však, že išlo iba o formálne ocenenie náročnej a celkovo úspešnej práce, ktorú navyše v zložitom období realizoval vo zverenom obvode. Spolu s týmto menovaním totiž dostal za zásluhy aj Rad Františka Jozefa. Už 31. augusta 1850 sa stal ministerským zástupcom so sídlom v Košiciach, jednom z piatich vojenských

20 Barón Július Jacob von Haynau (1786 – 1853), rakúsky generál, ktorý sa významne podieľal na potlačení povstania v Uhorsku, súčasne majiteľ panstva v Szatmárskej stolici.

21 Heves megye történeti archontológiája (1681 –) 1687 – 2000. A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai. 14. Eger, 2011.

22 Heves megye történeti archontológiája (1681 –) 1687 – 2000. A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai. 14. Eger, 2011.

obvodov, na ktoré predbežne rozdelili Uhorsko. I toto jeho pôsobenie bolo krátkodobé. Organizačné schopnosti Eduarda Kapyho využili, keď od 21. marca 1851 opäť ako kráľovský miestodržiteľ začal spravovať stolicu Pest – Pilis – Solt. V rovnakom čase uskutočnil významnú zmenu aj v osobnom živote. Dňa 12. mája 1851 sa oženil s Rozinou Axmann v Egeri. Jeho pôsobenie, i keď ako vzorný úradník rešpektoval v prvom rade nariadenia prichádzajúce z Viedne, možno označiť za úspešné. Napriek tomu oficiálne menovanie za hlavného župana až do svojho odchodu z tejto funkcie nedostal. Keď ho 31. marca 1854 vymenovali do čela správy Novohradskej stolice, prejavil sa nielen ako schopný úradník, ale aktívne sa zapojil do hospodárskeho či kultúrneho života tohto regiónu.

Eduard Kapy sa jednak prostredníctvom funkcií, ktoré zastával, ale tiež ako podnikavý človek, ktorý žil v dynamickej dobe ponúkajúcej príležitosti na podnikanie, zapojil do zaujímavých podnikateľských projektov. V 50. rokoch 19. storočia sa napríklad opäť stala veľmi aktuálnou otázka budovania železničných tratí, prostredníctvom ktorých sa oblasti disponujúce nerastnými surovinami, alebo významnejším objemom poľnohospodárskej produkcie mohli vo väčšej miere zapojiť do hospodárskeho života krajiny. Podporu v tomto smere prinieslo tiež prijatie koncesionárskeho zákona v roku 1854.²³ Tieto súvislosti našli odozvu aj v priestore Novohradu, kde sa okrem hľadania odbytísk pre poľnohospodársku či priemyselnú produkciu hľadali možnosti využitia tamojších nálezísk uhlia. O prvý krok smerujúci k výstavbe železničného spojenia sa pokúsili miestni statkári už v prvej polovici 50. rokov. Dňa 18. novembra 1854 pozval Augustín Kubínyi, jeden z miestnych statkárov a súčasne riaditeľ Národného múzea v Budapešti, záujemcov o vybudovanie železničnej trate údoliami riek Ipeľ a Slaná z Novohradu, Gemera a Borsodskej stolice. Spomedzi významnejších štátnych úradníkov sa tejto schôdzky zúčastnil Eduard Kapy, práve vymenovaný miestodržiteľ Novohradskej stolice, radca miestodržiteľského úradu, navyše aj statkár a majiteľ uhoľnej bane. Prítomní sa zhodli na potrebe vybudovať železniciu, na jej značnom význame pre celý región. Aby čo v najväčšej miere zohľadnili záujmy statkárov, obchodníkov i majiteľov baní dohodli sa na trase Szob – Šahy – Balážske Ďarmoty – Lučenec – Filákovovo – Rimavská Seč – Rožňava, resp. na alternatíve Rimavská Seč – Putnok – Miskolc. Zámer bol zaujímavý a zúčastnení vyvinuli v záujme vybudovania tejto trate značné úsilie. Chýbali im však potrebné peniaze. Najmä väčší statkári boli v záujme realizácie projektu ochotní vložiť do prípadnej akciovej spoločnosti aspoň potrebné pozemky. V roku 1855 sa im navyše podarilo na viedenskom ministerstve obchodu získať oficiálne povolenie na vybudovanie tejto trate.²⁴ Celý projekt sa však nakoniec nepodarilo v tomto období realizovať ani v obmedzenej miere.

Eduard Kapy na čele Novohradu opäť ako miestodržiteľ pracoval úspešne v rokoch 1854 – 1860. Nasledujúci rok nastala v jeho kariére ďalšia zmena. Dňa 8. októbra 1861 ho cisár František Jozef I., opäť ako miestodržiteľa dosadil do čela stolice Pest – Pilis – Solt. O tom, že začiatkom 60. rokov 19. storočia situácia vo viacerých

23 Bližšie o rozvoji a význame budovania železničných tratí v priestore Uhorska: HOLEC, Roman. *Štát s dvoma tvármi*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2014, s. 187-188.

24 SZABÓ, Béla – HORVÁTH, István. *Nógrad megye története II. 1849 – 1919*. Salgotarján 1969, s. 48.

častiach Uhorska už nebola z pohľadu úradníkov lojálnych viedenskému dvoru jednoduchá, svedčí aj opätovný nástup Eduarda Kapyho do tohto úradu. V jednom z hlásení napríklad konštatoval, že v prvých týždňoch po svojom príchode musel zápasit s „veľkým pobúrením“. O tom, že jeho nástup nebol bez ťažkostí, referovali aj viaceré miestne periodiká. Napriek počiatočnému odporu časti verejnosti sa mohol oprieť o miestny úradnícky aparát i armádu, vďaka čomu postupne napätie kleslo. Tento úrad úspešne vykonával až do roku 1864.

Za svoju prácu v úrade najvyššieho predstaviteľa viacerých uhorských stolíc i neochvejnú vernosť viedenskému dvoru získal viacero ocenení. Okrem iného ho v roku 1859 odmenili titulom cisársko-kráľovského komorníka. Prečo mu však v konečnom dôsledku nebol priznaný titul hlavného župana v niektorej zo stolíc, ktoré spravoval – i keď fakticky stál na ich čele často celé roky – nie je celkom jasné. Podobne ako pre mnohých úradníkov verných viedenskému dvoru, i pre Eduarda Kapyho bol z hľadiska ďalšieho pôsobenia zásadný rok 1867. Udalosti vedúce k rakúsko-uhorskému vyrovnaniu definitívne zmenili pomery v krajine. Nastúpila nová generácia politikov, resp. vrátila sa časť osobností, ktoré museli z politiky odísť po potlačení revolúcie v rokoch 1848/1849. Svoju aktívnu politickú činnosť ukončila aj samotná konzervatívna strana. Počas obdobia Bachovho absolutizmu ju tvorili predstavitelia uhorskej šľachty, angažujúci sa v službách režimu. Viacerí z nich sa hlásili k obnove legitímnych panovníckych práv v Uhorsku. Základnou zložkou samosprávy v Uhorsku sa mal stať uhorský snem, miestodržiteľstvo, centrálna riadená stoličná správa a používanie maďarčiny ako krajinského jazyka.²⁵ Aktívny postup rozvinuli predstavitelia tejto strany aj v druhej polovici 50. rokov, keď okrem iného pripravili osobitnú petíciu, ktorú odovzdali cisárovi Františkovi Jozefovi I. pri jeho návšteve Uhorska v roku 1857. S rôznymi návrhmi prišli aj po páde Bachovho absolutizmu, podieľali sa na príprave Októbrového diplomu v roku 1860 a pod. Viacerí z predstaviteľov tejto strany, ako napríklad gróf J. Majláth, síce zaujali v rámci správy Uhorska významnejšie pozície, v uhorskom sneme však nemali dostatočne silné postavenie. Obmedzený vplyv jej predstaviteľov a istá izolovanosť sa výrazne prejavila už vo voľbách v roku 1861, keď získali malý počet kresiel v uhorskom sneme. Pokusy o zvýšenie aktivity, napríklad prostredníctvom Apponyiho programu z roku 1862, sa nestretli s úspechom. Postupne sa tak konzervatívni poslanci zblížovali s Deákovou stranou, pričom v roku 1867 sa z veľkej časti stali jej súčasťou, keď v rámci nej vytvorili osobitný prúd.²⁶

Nielen pre politikov, ale aj pre konzervatívnych cisárskych úradníkov tak zrazu nastala úplne nová situácia. V novej štátnej a stoličnej správe už pre nich nebolo miesto. Aj Eduard Kapy preto v roku 1867 odišiel radšej do penzie.²⁷ Posledné roky

25 *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Zostavil Ľubomír Lipták. Bratislava : ARCHA, 1992, s. 54.

26 CHROMEKOVÁ, Valéria. *Politické strany Uhorska*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1979. s. 83.

27 V priestore Šarišskej stolice patrilo k takýmto úradníkom napríklad Edmund Berzeviczy (1836-1902), ktorý dlhodobo zastával vysoké funkcie v stoličnej správe, resp. zastupoval hlavného župana Šarišskej stolice. V roku 1867 odišiel do výslužby. Nasledujúce desaťročia venoval hospodáreniu na svojom statku v Brezovici, prekladom a historickému výskumu.

života trávil väčšinou na svojom šarišskom majetku Grodzin Pusztá.²⁸ To bol posledný drobný pozostatok kedysi rozsiahlych kapyovských majetkov v tomto regióne. Tu aj 6. augusta 1886 prakticky zabudnutý zomrel. Pochovali ho o dva dni neskôr na rímskokatolíckom cintoríne v Hanušovciach nad Topľou. V miestnej tlači sa však už o ňom, ani o jeho úmrtí neobjavila žiadna zmienka.

28 Tento majetok sa nachádzal v katastri dnešnej obce Ďurďoš.